

PAASTUAJA VIIES PÜHAPÄEV AD 2025

Jh 11:47–53 (1Ms 22:1–13; Hb 9:11–15)

47 Seepeale kutsusid ülempreestrid ja variserid kokku Suurkohtu koosoleku ja ütlesid: «Mis me teeme? See inimene teeb palju tunnustähti.

48 Kui me jätame Ta rahule, hakkavad kõik Temasse uskuma, ning siis tulevad roomlased ja võtavad ära nii meie pühapaiga kui ka rahva.»

49 Aga üks neist, Kaifas, kes oli tolle aasta ülempreester, ütles neile: «Teie ei tea mitte midagi

50 ega mõtle, et teile on parem, et üks inimene sureb rahva eest, kui et kogu rahvas hukkub.»

51 Aga seda ta ei öelnud iseenesest, vaid tolle aasta ülempreestrina kuulutas prohvetlikult, et Jeesusel tuleb surra rahva eest.

52 Aga Jeesus ei pidanud surema üksnes selle rahva eest, vaid et koguda ka hajali elavaid Jumala lapsi ühtekokku.

53 Sellest päevast peale võtsid nad siis nõuks Jeesus ära tappa.

Ülempreestrid ja variserid kogusid nüüd kokku Suurkohtu istungi ja ütlesid: «Mida me teeme! Kuna see inimene teeb palju tunnustähti – kui annaksime Tal nõnda olla, hakkavad kõik Temasse uskuma ja roomlased tulevad ja võtavad ära nii meie koha kui rahva.» Üks aga, keegi nende hulgast – Kaifas –, olles tolle aasta ülempreester, ütles neile: «Teie ei tea ühtigi ega mõtle, et teile on kasulik, et üks inimene sureks rahva eest ja kogu rahvas ei läheks hukka.» Seda aga ei öelnud ta iseenesest, vaid, olles tolle aasta ülempreester, kuulutas ette, et Jeesus pidi surema rahva eest, ja mitte üksi selle rahva eest, vaid et ka laiali pillutatud Jumala lapsi üheks kokku koguda. Sellest päevast nüüd võtsid nad nõuks, et Ta ära tappa.

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku¹, tükk aega pärast kolme esimest

¹ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.² Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud³, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

³ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Öhtusöömaaja kirjeldust.

Vähemalt analoogia tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekumenite ja usklite missaks.⁴ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiva ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklite missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

Keelelisi märkuseid

Ülempreestrid – οἱ ἀρχιερεῖς – sõna ἀρχιερεὺς koosneb sõnadest ἀρχή – «algus», «esimene», «ülem» – ja ἱερεὺς – «preester», «pühamees», mis omakorda tuleneb sõnast ἱερός – «pühitsetud», «püha», «Jumalale kuuluv».⁵

Variserid – οἱ Φαρισαῖοι – sõna Φαρισαῖος tuleneb heebrea verbist פָּרַשׁ – «eraldama», «eristama».

Suurkohtu koosoleku – συνέδριον – sõna συνέδριον – «süneedrium», «sanhedrin»⁶, «suurkohus» – koosneb eessõnast σύν – «[kellegagi] koos» – ja sõnast ἔδραϊος – «istekoht», «istung».

Teeme – ποιοῦμεν – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».⁷

Tunnustähti – σημεῖα – sõna σημεῖον – «tunnustäht», «imetegu» – tuleneb sõnast σῆμα – «märk», «tähis».⁸

⁴ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaega.

⁵ Eestikeelne sõna «preester» tuleneb sõnast πρεσβύτερος – «vanem», «kogudusevanem».

⁶ Heebrea סֵנְהֶדְרִין ongi pärit kreeka sõnast συνέδριον.

⁷ Muuhulgas on siit pärit sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või: «Meie oleme Tema poeem...»

⁸ Siit on pärit ka märgiteadust tähistav sõna «semiootika».

Jätame Ta rahule – ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως – sõna ἀφίημι tähendab «lubama», «laskma», «luba andma», «voli andma», «olla andma/laskma».

Hakkavad...uskuma – πιστεύουσιν – sõna πιστεύω – «uskuma», «[midagi] tõeks pidama», «[milleski] veendunud olema», «[millelegi oma] usaldust panema» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

Pühapaiga – τὸν τόπον – sõnasõnalt: «koha», «paiga», ülekantult ka «positsiooni».

Rahva – τὸ ἔθνος – sõna ἔθνος tuleneb tõenäoliselt sõnast ἔθω – «tava», «komme»⁹ – ja võib tähistada nii rahvahulka kui ka rahvast, rahvust, suguharu, samuti paganaid, paganarahvaid.

Kaifas – nimi Καϊάφας – tuleneb tõenäoliselt aramea sõnast כְּפִי – «kivi», «kalju».¹⁰

Mõtlemine – λογίζεσθε – sõna λογίζομαι – «arvestama», «mõtlemine», «kaalutlemine», «[millekski/kellekski] pidama» – tuleneb sõnast λόγος – «sõna», «kõne», «mõiste», ka «arusaam», «arvestus», «mõtisklus», «läbi- (või järele-) mõtlemine».

Rahva – τοῦ λαοῦ – sõna λαός tähistab nii kogu rahvast kui kuskil koos olevat rahvahulka või mingi paiga (linna, maakoha) rahvast.

Rahvas – τὸ ἔθνος – vt ülalolevat märkust sõna ἔθνος kohta.

Hukkub – ἀπόλινται – sõna ἀπόλλυμι tähendab siin «hukka minema».

Kuulutas prohvetlikult – ἐπροφήτευσεν – sõna προφητεύω tuleneb eessõnast πρό – «ees» – ja verbist φημί – «teada andma» –, mille aluseks on omakorda sõna φῶς – «valgus» –, ning tähendab «ette nägema», «ette kuulutama».¹¹

Jeesus – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יְהוֹשֻׁעַ ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Hajali elavaid – τὰ διεσκορπισμένα – sõna διασκορπίζω – «laiali puistama», «tuulde loopima» – koosneb eessõnast διά – «läbi» – ja verbist σκορπίζω – «laiali puistama», «pillutama». Siin kasutatakse passiivset kõneviisi: «laiali puistatud», «laiali pillutatud».¹²

⁹ Siit on pärit ka sõna ἥθος – «eetos».

¹⁰ Samamoodi, nagu nimi Κηφᾶς – «Keefas».

¹¹ 1989. aasta Uues Testamendis: «ennustas».

¹² 1739. aasta Piiblis: «laiale pillatud».

Sisuline analüüs¹³

Johannese evangeeliumi kümnendas peatükis nimetab Jeesus ennast heaks karjaseks, kes on tulnud, et tuua omadele elu, ja seda ülirohkesti (Jh 10:10), ning on selle nimel valmis ära andma omaenda elu (Jh 10:11). Jeesus töötab igavest elu neile, kes kuulevad Tema häält ja Talle järgnevad, kinnitades, et «nad ei hukku iialgi ning keegi ei kisu neid minu käest» (Jh 10:27j), ja rõhutates, et Tema kari hõlmab rohkemaid kui vaid neid, kes on «sellest tarast», s.t Iisraeli rahva hulgast (Jh 10:16).

Juutide reaktsioon Jeesuse sõnadele oli kahetine: osa neist tahtis Teda jumalateotuses süüdistatuna kividega surnuks visata (Jh 10:31.33), teised hakkasid Temasse uskuma, öeldes, et «Johannes ei teinud küll ühtki tunnustähte, aga kõik, mis Johannes sellest mehest on öelnud, on tõsi» (Jh 10:41j).

Johannese evangeeliumi üheteistkümnendes peatükis, mis kõneleb Jeesuse sõbra Laatsaruse haigestumisest, surmast ja surnuist üles äratamisest, on teataval määral illustratsiooniks ja kinnituseks Jeesuse sõnadele eelnevas peatükis – iseäranis koos Laatsaruse ülesäratamisele järgnenud Suurkohtu otsusega Jeesus tappa, kuna «on parem, et üks inimene sureb rahva eest, kui et kogu rahvas hukub» (Jh 11:50).

Jeesus ei läinud Laatsaruse juurde kohe, kui Laatsaruse õed palusid, et Jeesus tuleks ja nende venna terveks teeks. Vastupidi, Jeesus lükkas minekut edasi ning ootas täiesti teadlikult ajani, mil Laatsarus oli juba surnud – sest kõik on sündinud selleks, et «selle läbi austataks Jumala Poega» (Jh 11:4) ning tuleks avalikuks, kes käib valguses ja kes komberdab pimedas (vrd Jh 11:9j).

«Jumala Poja austamise» all peab Jeesus silmas kahte asja: esiteks seda, et need, kes näevad Laatsaruse üles äratamist surnuist, hakkavad uskuma, et Ta on Jumala läkitatud (Jh 11:42), ning teiseks Tema ülendamist ristipuule, millel lunastus- ja lepitusohvrina surres Ta tõmbab «kõik enese juurde» (Jh 12:32). Variseride ja ülempreestrite raevukas reaktsioon Laatsaruse ülesäratamisele teenis eeskätt viimast eesmärki: nad tegid kõik selleks, et Jeesus sureks, kusjuures mitte «üksnes selle rahva eest, vaid et koguda ka hajali elavaid Jumala lapsi ühtekokku» (Jh 11:52).

Laatsaruse ülesäratamine on rohkem kui ühe inimese tagasi toomine hauast. Selles peitub lunastuslooline sõnum: Laatsarus on kõigi surnute, kusjuures mitte ainult ihulikult, vaid ka vaimulikult surnute, s.t kogu langenud inimkonna kehastus. Tema surnuist ülesäratamisel hõikas Jeesus valju häälega: «Laatsarus, tule välja!» (Jh 11:43) – just nii, nagu Ta oli varem kirjeldanud oma tegevust hea karjasena: «Aga kes läheb sisse

¹³ Järgnevalt on osaliselt kasutatud 2023. aasta 17. pühapäeva pärast Nelipüha tekstikäsitlust (Jh 11:21–45).

uksest, on lammaste karjane. Temale avab uksehoidja ning lambad kuulevad Ta häält, Tema hüüab oma lambaid nimepidi ning viib nad välja.» (Jh 10:2j)

Laatsarus kehastab siin otsekui kõiki iseenese hooleks jäetuna surmale määratud kadunud lambaid, kelle ainus pääsemisvõimalus on järgneda Kristuse, tõelise karjase, kutsele ning saada üles äratatud mitte üksnes ihulikust, vaid ka vaimulikust surmast. Viimast illustreerib eriti see, kuidas Jeesus käsib hauast tulnud Laatsaruse «lahti päästa» ja «minna lasta» (vrd Jh 11:44) – need on sõnad, mida Uues Testamendis kasutatakse ka pattude andeksandmise ja neist lahtimõistmise tähistamiseks.

Neid, kes Laatsaruse ülesäratamist nähes Jeesusesse uskuma hakkasid, oli evangelisti sõnul palju (Jh 11:45), ent paraku ei suutnud Jeesus veenda kõiki. Oli ka neid, kes läksid variseride juurde ja rääkisid neile kõik ära – kardetavasti mitte selleks, et julgustada variseregi uskuma Jeesusesse, vaid pigem vastupidi: et ärgitada neid midagi Jeesuse peatamiseks ette võtma, seda enam, et nad olid juba mõnda aega mõlgutanud mõtteid Tema likvideerimisest.¹⁴

Variseride ja kirjatundjate uskmatuse ei tulenenud teadmatusest ega kahtlustest – tegemist oli täiesti teadliku vastuseisu ja vaenuga, tahtliku keeldumisega Jeesusesse uskuda: «Te uurite pühi kirju, sest te arvate nendest saavat igavese elu – ja just need on, mis tunnistavad minust. Aga te ei taha tulla minu juurde, et saada elu.» (Jh 5:39.40); «Ma olen teile öelnud, et kuigi te olete mind näinud, ei usu te ikkagi.» (Jh 6:36); «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.» (Jh 9:41)

Nii ei kutsutud ka Suurkohtu istungit kokku mitte selleks, et arutleda Jeesuse isiku ja sõnumi üle, vaid ühemõtteliselt selleks, et pidada nõu, kuidas Temast vabaneda. Evangelisti lühikokkuvõtte arutelust väljendab Suurkohtu enamuse nõutust: «Mis me teeme? See inimene teeb palju tunnustähti. Kui me jätame Ta rahule, hakkavad kõik Temasse uskuma, ning siis tulevad roomlased ja võtavad ära nii meie pühapaiga kui ka rahva.» (Jh 11:47j)

Õigupoolest võib selle mõtteavalduse alguse tõlkida ka teisiti: mitte küsimusena «Mis me teeme?», vaid ahastava ja vähemalt osaliselt enesekriitilise hüüatusena «Mida me [küll ometi] teeme!» või «Ja mida meie teeme!»¹⁵ Suurkohus tunnistab otsekui oma täielikku läbikukkumist: juba ammu olid nad otsustanud Jeesuse vähemalt vahistada

¹⁴ «Siis otsisid juudid veel enam võimalust Teda tappa, sellepärast et Ta oli lisaks hingamispäeva rikkumisele nimetanud Jumala oma Isa olevat, tehes ennast Jumalaga võrdseks.» (Jh 5:18); «Nüüd nad võtsid kive, et Teda nendega surnuks visata. Aga Jeesus peitis enese ära ja lahkus pühakojast.» (Jh 8:59); «Siis nad otsisid taas võimalust Teda vahistada, ent Tema pääses nende käest.» (Jh 10:39)

¹⁵ Originaalis ei kasutata siin mitte küsimusele viitavat tingivat kõneviisi või tuleviku ajavormi, vaid olevikku: τί ποιοῦμεν.

kui mitte hukata, ent sellest ei olnud mitte midagi välja tulnud¹⁶ – vastupidi, Jeesus jätkas tunnustähtede tegemist ja kogus üha populaarsust.

Taolist tõlgendusviisi toetab ülempreester Kaifase sarkastiline märkus: «Teie ei tea mitte midagi ega mõtle, et teile on parem, et...» (Jh 11:49) Küllap ka Kaifas jagas ülejäänute muret selle pärast, et kui asjad samamoodi jätkuvad, kui Jeesusel lihtsalt olla lastakse, siis tulevad viimaks roomlased, ja suurimad kaotajad on siis nemad ise, kuna nad ei ole suutnud tagada avalikku korda ning osutuvad seetõttu roomlaste silmis saamatuiks ja ebausaldusväärseiks.

Viimastes eestikeelsetes tõlgetes sisalduv sõna «pühapaik», mille äravõtmist Suurkohus pelgab, võib küll olla asjakohane (mõeldes Jeruusalemma piiramisele ja hävitamisele aastal 70), ent ei pruugi siinkohal olla õige, kuna originaalis kasutatakse lihtsalt sõna τόπος – «koht», «paik» –, mis võib ülekantult tähistada ka inimese staatust ja positsiooni. Suurkohtu liikmed ei muretsenud esmajärjekorras mitte nende hoolde usaldatud pühakoja ja rahva saatuse pärast, vaid omaenda positsiooni pärast. Mitte asjata ei kasuta evangelist siin veidi raskesti tõlgitavat väljendit καὶ ἀρροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος, mis võib tähendada kas «ja võtavad ära nii meie koha kui rahva» või «ja võtavad meilt ära nii selle koha kui selle rahva» – aga igal juhul on rõhk sõnal ἡμῶν – «meie» või «meilt» –, seejuures kindlasti mitte solidaarsuse, vaid omandipretsensiooni mõttes.

Ka Kaifase sõnad sellest, et «on parem, et üks inimene sureb rahva eest, kui et kogu rahvas hukkub» (Jh 11:50), ei kõnele mitte tema õilsast hingest ega siirast murest Jeruusalemma rahva pärast¹⁷, vaid väljendavad kainet ja omakasust kantud arvestust: kõrvaldame selle mässuõhutaja nii ruttu kui võimalik, maksku, mis maksab, kuna igal juhul on see odavam kui see, mis meid vastasel juhul ähvardab.

Võime küsida, mis oli Suurkohtu liikmete hirmu põhjuseks. Küllap neil võisid mõlkuda meeles mitmed näited varasematest valemessiatest, kes olid oma tegevusega tekitanud segadust ja põhjustanud kannatusi, ent küllap nad olid kuulnud sedagi, kuidas Jeesust ennast oli tahetud kuningaks tõsta – näiteks nende poolt, keda Ta oli Galileas imeliselt viie leiva ja kahe kalaga toitnud (Jh 6:15).

¹⁶ «Aga rahvahulgast uskusid Temasse paljud, ja need ütlesid: «Kui Messias tuleb, kas Ta teeb rohkem tunnustähti, kui Tema on teinud?» Kui variserid kuulsid rahvahulka omavahel nõnda Tema üle sosistamas, läkitasid nemad ja ülempreestrid sulaseid Teda vahistama. Mõned neist tahtsid Teda vahistada, kuid ükski ei pannud kätt Tema külge. Templisulased läksid nüüd ülempreestrite ja variseride juurde tagasi, ja nood küsisid neilt: «Miks te ei toonud Teda?» Templisulased vastasid: «Ükski inimene ei ole veel kunagi nõnda rääkinud nagu see inimene.»» (Jh 7:31j.44–46)

¹⁷ See, et Kaifas oli üks pikema ametistaažiga ülempreester Rooma ülemvõimu ajal (aastail 18–36), ei kõnele mitte tema õilsusest, vaid pigem poliitilisest osavusest (s.t põhimõttelagedusest ja jultumusest).

Suurkohus ei eksinudki väga rahva meeleolusid hinnates: kui Jeesus mõned päevad hiljem eesli seljas Jeruusalemma saabus, siis võeti Ta vastu otsekui töötatud Messias ja palavalt oodatud kuningas, nii et variserid pidid kibedalt tõdema: «Vaata, kogu maailm jookseb Tema järele!» (Jh 12:19) Just selles – nagu oleks Jeesus roomlaste vastu mässu õhutav isehakanud troonipretendent – süüdistasid juudid Jeesust ka Pilaatuse kohtujärje ees, kohtumõistjat ennastki šantažeerides: «Kui sa Tema vabaks lased, siis sa ei ole keisri sõber. Igaüks, kes tõstab enese kuningaks, hakkab vastu keisrile.» (Jh 19:12), ning kinnitades: «Meil ei ole kuningat, vaid on keiser.» (Jh 19:15)

Suurkohtu arutelule järsult lõppu tehes ei jätnud Kaifas kasutamata võimalust oma sarkasmiga teisi Suurkohtu liikmeid pilgata ja alandada, ent tema sõnade suurim iroonia seisneb selles, et tal oligi õigus, kuid hoopis teises mõttes, kui ta ise oleks iial arvanud ja tunnistada suutnud. Evangelist Johannes sedastab: «Aga seda ta ei öelnud iseenesest, vaid tolle aasta ülempreestrina kuulutas prohvetlikult, et Jeesusel tuleb surra rahva eest. Aga Jeesus ei pidanud surema üksnes selle rahva eest, vaid et koguda ka hajali elavaid Jumala lapsi ühtekokku.» (Jh 11:51j)

Kaifase ülempreestriameti toonitamine on oluline mitmes mõttes. Esiteks põhjendab evangelist sellega üllatavat tõsiasja, et ei kellegi muu kui Jeesuse suurima vihavaenlase suust kõlavad sõnad, mis kujutavad endast Tema lunastusmissiooni otsest tunnistust ja suurepärast kokkuvõtet. On selge, et Kaifas ei tulnud selle peale iseenesest, vaid kõneles prohvetina, s.t Jumala Vaimu sisendusel.

Võime siin näha Jumala armu hoomamatut suurust: Jumal annab isegi Kaifasele, Jeesuse verivaenlasele, võimaluse tunda ja tunnistada päästvat tõde – paraku ei jõudnud Kaifas selle tõe seesmise tunnustamiseni, erinevalt oma nimekaimust Keefasest (vt vastavat keelelist märkust), kelle tunnistusest sai kalju, millele Kristus rajas oma kiriku (vrd Mt 16:18), samal ajal, kui Kaifas oli kalju üksnes oma südamekövaduse poolest. Ülempreestrina oli tal vaieldamatu meelevald¹⁸, ent paraku ei kasutanud Kaifas seda meelevalda viisil, mis oleks olnud kooskõlas Jumala tahtega.¹⁹

Johannes rõhutab, et Kaifas oli «tolle aasta ülempreester». See ei tähenda, nagu oleks ülempreestrit igal aastal valitud või ametisse kinnitatud – evangelisti jaoks on siin oluline miski muu. Esiteks on tegemist kontrastiga Jeesuse igavesele preestriametile ning teiseks viitab konkreetse aasta rõhutamine ülempreestri tähtsaimale ülesandele: iga-aastasele Suurele Lepituspäevale, mil ta pidi templi pühimasse paika sisenedes tegema lepitust kogu rahva patusüü eest.

¹⁸ Vrd Ap 23:4j: «Lähedalseisjad aga ütlesid: «Kas sa häbistad Jumala ülempreestrit?» Siis lausus Paulus: «Ma ei teadnud, vennad, et ta on ülempreester; on ju kirjutatud: «Sa ei tohi oma rahva ülemast rääkida halvasti.»»

¹⁹ «Preestrid ei küsinud: «Kus on Issand?» Seaduse seletajad ei tundnud mind, karjased astusid üles mu vastu.» (Jr 2:8)

Jeesus on igavene ülempreester, uue Lepingu Vahemees, kes on läinud kõige pühamasse paika omaenda verega, mis «puhastab meie südametunnistuse surnud tegudest teenima elavat Jumalat» (Hb 9:14). Tema surm on «saanud lunastuseks esimese lepingu aegsetest üleastumistest» (Hb 9:15) kõigile, kes Temasse usuvad – sest Ta «ei pidanud surema üksnes selle rahva eest, vaid et koguda ka hajali elavaid Jumala lapsi ühtekokku» (Jh 11:52).

Kes on need «hajali elavad» või laiali pillutatud (vt vastavat keelelist märkust) Jumala lapsed? Kahtlemata on võimalik, et evangelist peab siin silmas juudi diasporaad, ent arvestades väljendi «Jumala lapsed» kasutamist Johannese evangeeliumis on see äärmiselt ebatõenäoline. On veel üksainus koht, kus Johannes seda väljendit tarvitab: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu. Aga kõigile, kes Tema vastu võtsid, andis Ta meelevalja saada Jumala lasteks, neile, kes usuvad Tema nimesse, kes ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast.» (Jh 1:11–13)

See haakub apostel Pauluse sõnadega: «Kiidetud olgu Jumal ja meie Issanda Jeesuse Kristuse Isa, kes meid on taevast õnnistanud kõige vaimuliku õnnistusega Kristuses; nõnda nagu Tema on meid Kristuses valinud enne maailma rajamist olema pühad ja laitmatud Tema palge ees armastuses, meid ette määrares lapseõiguse osalisteks Jeesuse Kristuse kaudu enese juurde oma tahtmise heameelt mööda, Tema armu kirkuse kiituseks, mille Ta meile on kinkinud selles Armastatus. Temas on meil lunastus Tema vere läbi.» (Ef 1:3–7)

Niisiis on «hajali elavad Jumala lapsed» kõik need tulevased kristlased, kes ei kuulu «omade hulka», s.t endised paganad. Nemad ongi need «teise tara» lambad, kes kuulevad hea karjase häält, nii et lõpuks on üks kari ja üks karjane (Jh 10:16) – ka nende eest palvetas Kristus oma ülempreesterlikus palves²⁰ ning nendegi eest andis Ta oma elu, nagu täiesti uskumatu prohvetlikkusega kuulutas ülempreester Kaifas.

Suurkohtu istung lõppes otsusega Jeesus hukata (Jh 11:53). Kuna otsus tehti tagaselja, oli selle lõplikuks vormistamiseks vaja Jeesus ka ise kohtu ette tuua ning uue istungi käigus üle kuulata – seepärast andis Suurkohus välja «käsu, et kui keegi peaks teadma, kus Jeesus on, siis see annaks Ta üles, et nad saaksid Ta vahistada» (Jh 11:57). See sündis peagi ning Jumala Poeg sai austatud: Ta ülendati ristipuule, «et igaühel, kes usub, oleks Temas igavene elu» (Jh 3:15) – nii sellel rahval kui hajali elavatel Jumala lastel.

²⁰ «Aga ma ei palu üksnes nende eest, vaid ka nende eest, kes nende sõna läbi hakkavad minusse uskuma, et kõik oleksid üks, nii nagu Sina, Isa, minus ja mina Sinus, et nemadki oleksid meis, et maailm usuks, et Sina oled minu läkitanud.» (Jh 17:20j)

Jutluseks

Viienda pühapäevaga algab paastuaja teine pool, mida nimetatakse ka kannatusajaks (nagu pühapäeva ennast Kannatuse pühapäevaks). Pühapäeva ladinakeelne nimi *Judica* – «mõista [mulle] õigust» – tuleneb missa vanakiriklikust algussalmist Ps 43:1j: «Mõista mulle õigust, oh Jumal, ja aja mu asja halastamatu rahva vastu! Päästa mind petise ja ülekohtuse mehe käest! Sest Sina oled mu Jumal, mu tugev kaitse.» Tegemist on psalmiga, mis väljendab igatsust pühakoja ning samaaegselt ka jumaliku valguse ja tõe järele ning mis on läänekiriku traditsioonilises liturgias tuntud pea iga missa alguses seisvate astmepalvete osana, mida palutakse enne, kui preester astub üles altari juurde.

Paastuaja viienda pühapäeva vanakiriklikuks Evangeeliumiks (Jh 8:46–59) on Jeesuse vaidlus juutidega, kes süüdistavad Teda selles, et Ta, kurjast vaimust juhitud, teotavat Jumalat, ning kellele Jeesus näitab vastuseks, et Teda mitte kuulda võttes demonstreerivad juudid ise, et nad ei ole Jumalast ega tõelised Aabrahami lapsed. EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi loetakse seda Evangeeliumi kolmandal lugemisaastal paastuaja kolmandal pühapäeval.

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on paastuaja viienda pühapäeva esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (1Ms 11:1–13) jutustus sellest, kuidas Jumal pani proovile Aabrahami, nõudes temalt ta poja Iisaki ohverdamist. Kiriku pärimus näeb selles võrdpilti Jumala enda kohta, kes erinevalt Aabrahamist ohverdaski oma ainusündinud Poja asendavalt patuse inimkonna eest, nii nagu Aabraham viimaks ohverdas rägastikku kinni jäänud jäära oma poja asemel.

Esimese lugemisaasta Epistliks (Hb 9:11–15) on Heebrea kirja tunnistus Jeesusest kui «tulevaste hüvede ülempreestrist», kes on omaenda verega kõige pühamasse paika minnes «saanud lunastuseks esimese lepingu aegsetest üleastumistest» ning puhastanud «meie südametunnistuse surnud tegudest teenima elavat Jumalat».

Nii kõnelevad kõik kolm pühakirjalugemist Kristuse ohvrisurmast, mis kahtlemata seisab nii paastuaja viienda pühapäeva kui kahe viimase nädala keskmes. Kristusest kui Lunastajast ja Lepitajast, kes on surnud mitte ainult ühe rahva, vaid kõigi inimeste eest, tunnistab isegi Jeesuse verivaenlane ülempreester Kaifas, kelle enda olulisimaks ametiülesandeks oli astuda rahva patusüü lepitamiseks Jumala ette, ent kes koos teiste Suurkohtu liikmetega osutub oma positsioonist kinni hoida tahtes mitte ainult jumalateotajaks, vaid lausa jumalatapjaks.

Jutluses ei maksa siiski keskenduda mitte Kaifasele, vaid Kristusele kui kogu maailma Päästjale, kes annab kõigile, kes Temasse usuvad, võimaluse saada Jumala lasteks.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesus oli tulnud Jeruusalemma lähedal asuvasse Betaaniasse mitte ainult selleks, et äratada surnuist üles oma sõber Laatsarus, vaid et viia lõpule oma missioon siin maailmas: missioon, mille kulminatsiooniks oli «Jumala Poja austamine» või «ülendamine», mis kõigepealt tähendas Tema ülendamist ristipuule ja hukkamist. Selleks Ta oligi tulnud: et nagu Mooses üendas kõrbes vaskmao, nõnda saada ülendatud ristipuule, «igäihel, kes usub, oleks Temas igavene elu» (Jh 3:14j).
2. Vastu omaenda tahtmist ja kavatsust said juudi rahvaülemad – ülempreestrid ja variserid – Jumala tööriistadeks Jeesuse missiooni täideviimisel. See ei kahanda nende süüd Jeesuse ülekohtuses süüdistamises ja hukkamõistmises, aga see näitab, kuidas Jumalal ja Tema Pojal on kontroll kõige üle ning Tema kurjemategi vaenlaste plaanid pöörduvad nende endi vastu. Suurkohtu otsus Jeesuse missioon Tema hukkamise läbi lõpetada tõi endaga kaasa Tema missiooni täitumise: Ta suri kogu maailma Päästjana.
3. Kõige paremini väljendavad seda ülempreester Kaifase ootamatult prohvetlikud sõnad: «On parem, et üks inimene sureb rahva eest, kui et kogu rahvas hukub.» (Jh 11:50) Jeesus oligi selleks siia maailma tulnud, et anda oma elu kõigi inimeste eest, «et ükski, kes Temasse usub, ei hukkuks, vaid et tal oleks igavene elu» (Jh 3:16), ning et anda kõigile neile, kes Ta vastu võtsid, meelevald saada Jumala lasteks (Jh 1:12). Jeesus Kristus on igavene Ülempreester, kes on meid oma vere läbi lunastanud ja Jumalale meelepäraseks eluks puhastanud. Ta on surnud kõigi, ka «hajali elavate Jumala laste», s.t meie eest, meie pattude andeksandmiseks.